

УТИЦАЈ СОЦИЈАЛНЕ КОМПОНЕНТЕ НА ОДРЖИВИ РАЗВОЈ – ОДРЖИВИ РАЗВОЈ ЉУДСКОГ КАПИТАЛА

Академик проф. Др Ибрахим Јусуфранић, e-mail: rektor@iu-travnik.com

Доц. Др Олгица Несторовић, e-mail: olgica.nestorovic@iu-travnik.com

Интернационални Универзитет Травнику Травнику, Босна и Херцеговина

Сажетак: Социјална димензија одрживог развоја подразумева растуће тенденције ка образовању, здрављу и благостању и они су главни елементи у развоју привреде као и централни стубови у развоју људског капитала. Одрживи развој подразумева еволуцију ка сектору услуга и економијама заснованим више на људском капиталу а мање на материјалним ресурсима. У том смислу, проблем незапослености и недовољне запослености је блиско повезан са проблемом сиромаштва. Утицај демографских промена на радно способно становништво и њено запошљавање је под утицајем технолошког развоја, јавних политика у вези са миграцијама, индиректно преко страних директних инвестиција. Такође, повећање неједнакости у приходима су изражена карактеристика модерног доба, и неједнакост није само питање социјалне правде, већ она има велики утицај и на одрживост друштва. Остваривање континуираног економског раста од којег ће највећу корист имати најсиромашнији слојеви становништва, представља велики изазов у конципирању економске политике у наредном периоду, будући да борба против сиромаштва и социјалне искључености представља веома битну компоненту социјалне политике земаља чланица ЕУ, и један од водећих циљева стратегије „Европа 2020“.

Кључне речи: одрживи развој, људски капитал, сиромаштво, социјална искљученост, економски раст

IMPACT OF SOCIAL COMPONENTS ON SUSTAINABLE DEVELOPMENT - SUSTAINABLE DEVELOPMENT OF HUMAN CAPITAL

Abstract: The social dimension of sustainable development implies a growing tendency towards education, health and welfare, and they are the key elements in the development of the economy and the central pillar in the development of human capital. Sustainable development is the evolution of the service sector and an economy based more on human capital than on material resources. In this sense, the problem of unemployment and under-employment is closely connected with the problem of poverty. The impact of demographic changes on the working age population and its employment is influenced by technological developments, public policies related to migration, indirectly through foreign direct investment. Also, increasing income inequality are prominent feature of the modern era, and inequality is not just a question of social justice, but it has a great impact on the viability of the company. A continued economic growth which will mainly benefit the poorest population, remains a major challenge in the design of economic policy in the future, as the fight against poverty and social exclusion is a very important component of the social policies of the EU, and one of the principle objectives of the strategy "Europe 2020".

Keywords: sustainable development, human capital, poverty, social exclusion, economic growth

Увод

Истраживање о одрживости је фокусирано углавном на носиоце животне средине и штетном утицају људских активности на њу. Развој и еволуција људског капитала су најкритичније детерминанте одрживог развоја. Еволуција људског капитала на вишем

нивоу менталне свести утиче на одрживост на различите начине. Она убрзава процес технолошких иновација са капацитетом ублажавања штете по животну средину.

Фундаменталне разлике између индустријске економије и пост-капиталистичке економије услуга имаће дубоке импликације и за привреду и за екологију. Производња се данас у великој мери базира на услугама, тј. делатностима у којима истраживања, информационе технологије, финансијске услуге, образовање, здравство, маркетинг и друге услуге представљају све већи део производње и запослености. Услуге чине 77% БДП-а у САД, 73% у ЕУ и на глобалном нивоу 63,4%. Међутим, оне и даље функционишу на темељима индустријске економије која захтева сировине, инфраструктуру, машине и енергију за пружање услуга, али је његова зависност од материјалних ресурса знатно нижа у односу на БДП.

1. Утицај запослености на одрживи развој

Растуће тенденције ка образовању, здрављу и благостању су главни елементи у развоју привреде као и централни стубови у развоју људског капитала. Наставак еволуције ка сектору услуга и економијама заснованим више на људском капиталу а мање на материјалним ресурсима, не значи да ће умањити значај проблема одрживог снабдевања енергијом. Напротив, напредак у технологији, већа свест у јавности и посвећености, промене у јавном мњењу и промене у култури су од суштинског значаја.

Одрживост и њен утицај на људски капитал и животну средину захтева брзу, радикалну промену свести. Концепт људског капитала је фокусиран на продуктивну и креативну способност људског бића који се могу користити за постизање вишег нивоа свести као и људског благостања и добробити. У систему тржишне економије, **запошљавање је главни начин на који људи изражавају своје могућности да повећавају продуктивност како би стекли средства за њихов опстанак и економско благостање.** Заједно са образовањем, запошљавање је такође основно средство за развој људског капитала. Знање, вештине и вредности стечене радним искуством побољшавају способности људи за конструктивне, организоване активности које доприносе благостању. У модерном друштву, запосленост је такође важан извор друштвеног идентитета, прихватања и поштовања, као и извор самопоуздања и психолошког испуњења.

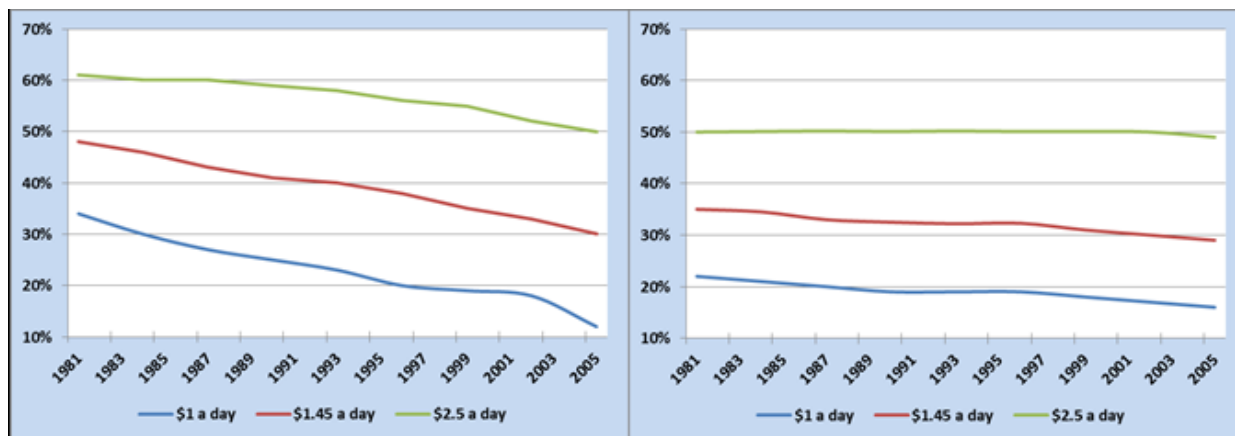
Недавна студија америчког Бироа за статистику рада, у оквиру пројеката истраживања нових радних места ће у будућности бити јако перспективна а која ће се односити на период од 2008-2018. Наиме, 65% нових радних места у оквиру категорије најбрже растућих занимања биће она која захтевају средње до високог нивоа вештина и образовања и 57% свих нових радних места биће радници са тим квалификацијама, као што су: медицинске сестре, књиговође и рачуновође, наставници, менаџери, аналитичари и лекари. Упркос изузетном проширењу могућности за запошљавање у последњих неколико деценија, 212 милиона људи широм света су класификовани као незапослени од стране Међународне организације рада (ILO) у 2010.⁹⁹

⁹⁹ Ivo Šlaus, Garry Jacobs, Human Capital and Sustainability, Sustainability (2011), No.1., January 2011, str. 97-154

Проблем незапослености и недовољне запослености је блиско повезана са проблемом сиромаштва. Незапосленост се односи на коришћење људских ресурса, а сиромаштво на економско благостање и добробит људског бића. Сиромаштво је сама по себи релативна и стога су вредности које су исказане донекле произвољна. Ако се посматрају промене нивоа сиромаштва светске популације од 1981. до 2005. године, може се констатовати да је евидентно дошло до значајног смањења у проценту света који живи у сиромаштву, у чему је велики допринос дала Кина због њеног огромног броја становништва и захваљујући високој стопи привредног раста.¹⁰⁰

Слика 1. Нивои сиромаштва током времена

Извор: World Development Report 2008: Agriculture for Development, World Bank, Washington, DC, USA, 2007.

Леви панел показује ниво сиромаштва у свету, а у десном панелу је приказан ниво сиромаштва без Кине. Ипак, слика показује да остаје још више од три милијарди људи који живе од прихода који су мањи од долара дневно, боре се да испуне минималне економске потребе, и већина њих је незапослена или недовољно запослена. Незапосленост на светском нивоу је порасла са 7% непосредно пре финансијске кризе на 10% средином 2010. Азијска развојна банка процењује да само у Азији постоји 500 милиона незапослених или недовољно запослених. Рандал Реј процењује да је стварни ниво незапослености у САД 17,5% од укупне радне снаге, што представља око 25 милиона људи. Посебно забрињава висока стопа незапослености младих, која је тренутно 13% на глобалном нивоу, односно много већа у појединим земљама, рецимо око 35% у Пољској, Хрватској, Словенији, 30% у Италији, Грчкој, 20 – 25% у Француској и Шпанији. Данас је запосленост највећи изазов за одрживост људског капитала и пуна запосленост је једини ефикасан лек.

Слика 2. показује раст радно способног становништва у Г-20 земљама, укључујући Индију и Кину. Радно способно становништво тих држава ће се повећати за 440 милиона у периоду од 2010-2020. Ово повећање од 30% ће се појавити у Индији, чије радно способно становништво је на самом врхунцу. Индија треба да створи око 135

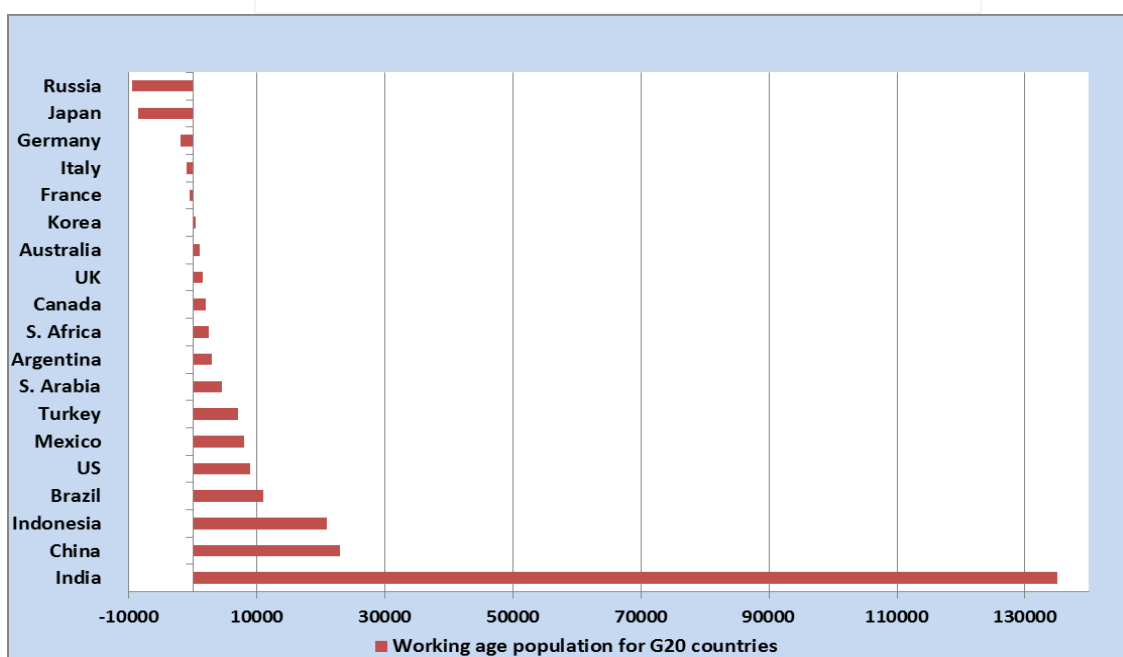
¹⁰⁰ World Development Report 2008: Agriculture for Development, World Bank, Washington, DC, USA, 2007.

милиона нових радних места у наредној деценији како би апсорбовала нову радну снагу. Студија Међународне комисије за мир и храну је још 1991.године проценила да би Индија морала да генерише 100 милиона нових радних места током 90-их у циљу постизања пуне запослености и предложила стратегију којом би се то и остварило, која је и усвојена као званичан документ владине политике, иако је само делимично реализован. Од тада, Индија бележи економски раст који је значајно порастао а предвиђа се да он буде још већи у наредној деценији.¹⁰¹

Свет је сада у раним фазама друге демографске револуције која је резултат стрмоглавог пада наталитета и пораста животног века у економски развијеним земљама.

Слика 2. Радно способно становништво у Г-20 земаља

Извор: *Weak Employment Recovery with Persistent High Unemployment and Decent Work Deficits: An Update on Employment and Labour Market Trends in G20 Countries*; International Labour Office: Geneva, Switzerland, 2010; p. 10

2. Стварни утицај демографских промена на радно способно становништво

Запошљавање у наредних неколико деценија је још увек под утицајем технолошког развоја, јавних политика у вези са миграцијама, индиректно преко страних директних

¹⁰¹ Weak Employment Recovery with Persistent High Unemployment and Decent Work Deficits: An Update on Employment and Labour Market Trends in G20 Countries; International Labour Office: Geneva, Switzerland, 2010; p. 10

инвестиција као и ванредних догађаја, као и раста незапослености у земљама ОЕЦД-а, а све као последица недавне финансијске кризе. Ипак, тенденције показују да се све јаче осећа недостатак радника у већини економски развијених држава. И историјски трендови и будуће пројекције подржавају становиште да је пуна запосленост остварив циљ.

Привреда је друштвена организација која је створена да људска бића задовоље људске потребе и људске добробити. Неколико векова пре, огромна већина светске популације је живела на земљи и задовољавала егзистенцијални ниво постојања одрађујући своје физичке послове. Друштво је постало толико структурисано и на високом нивоу развоја, тако да је данас специјализована огромна већина људи за обављање запослења ван куће а што утиче на њихов опстанак и добробит. Владине политике, законе и прописе прожима готово сваки аспект модерног економског и друштвеног живота, ефикасно одређивање врсте активности може и не мора се вршити на начин да директно или индиректно одређује број и врсте радних места које су на располагању становништву. Начела правде захтевају да Влада која контролише привредне активности мора да обезбеди услове који подржавају основна економска права свих њених грађана.

Док класична економска теорија често велича вредност умерене стопе незапослености, као контра на инфлацију, економиста као што су Реј тврде да су трошкови незапослености и користи пуне запослености толико високи, да то може да чак финансира и Влада, тако што ће за запошљавање постојати гаранције и програми који су финансијски изводљиви и економски оправдани.

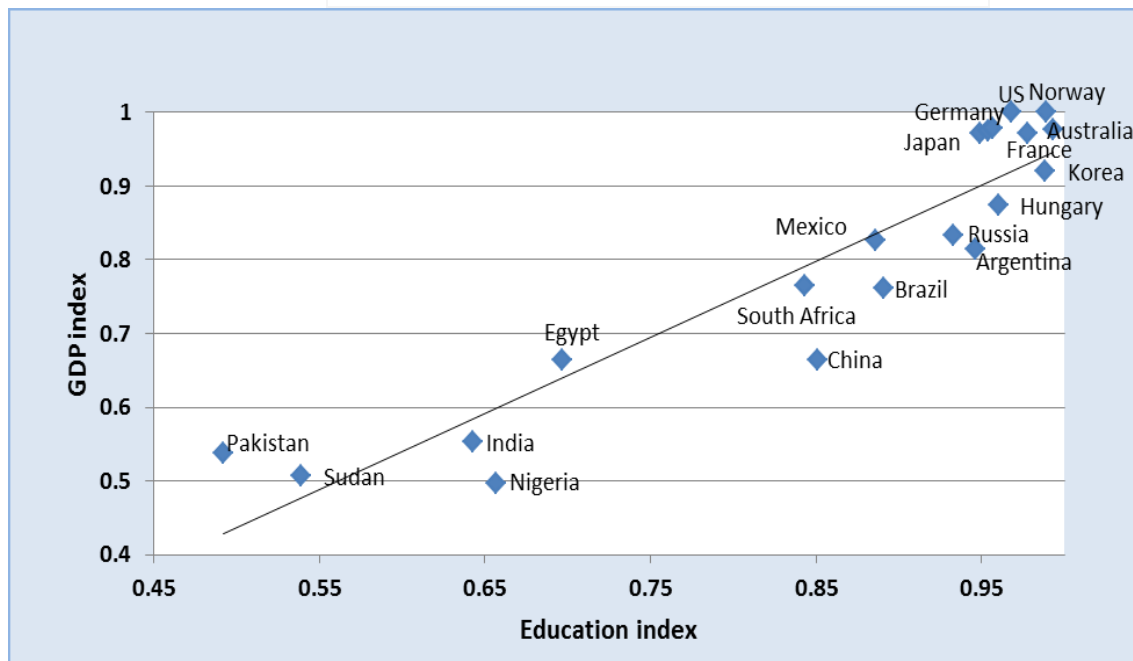
Слика 3. показује веома висок степен корелације између образовања и БДП по глави становника у 20 развијених и земаља у развоју, мерено кроз композитни УНДП-индекс образовања, који узима у обзир писменост и упис на примарном, секундарном и терцијарном нивоу, а БДП индекс, који је заснован на паритету куповних снага, ППП, (Purchasing Power Parity), прилагођен БДП по глави становника.

Иако корелација између образовања и БДП-а, која се односи на све нивое образовања, као и високог образовања, игра све значајнију улогу у процесу појаве пост-индустријске економије, акценат је на терцијарном сектору. Крива осликава корелације између раста нивоа терцијарног сектора и уписа студената у ове секторе и подизање нивоа БДП по глави становника у протекле четири деценије за Кореју и Индију, иако су то две земље са потпуно другачијим нивоом образовања и економског развоја. У оба случаја стопе раста за високо образовање уско су повезане са растом стопе прихода по глави становника.¹⁰²

¹⁰² Overcoming Barriers: Human Mobility and Development; Human Development Report 2009; Palgrave Macmillan: Hampshire, UK, 2009.

Слика 3. Образовање vs БДП по глави становника

Извор: *Overcoming Barriers: Human Mobility and Development; Human Development Report 2009; Palgrave Macmillan: Hampshire, UK, 2009.*

3. Однос стопе незапослености и нивоа образовања

Стопе незапослености су уско повезане са ниским нивоом образовања. Студија пре недавне рецесије у САД открила је да они са средњом стручном спремом зарађују 42% више и да је стопа незапослености 36% мање од оних без дипломе средње школе. У Чешкој Републици, 23% људи који нису успели да заврше средњу школу су незапослени, у поређењу са само 2% дипломираних студената. Последње демографске студије потврђује се да образовање на свим нивоима представља кључни покретач економског раста у високо и ниско развијеним земљама.

Ова иста разлика постоји у погледу стопе незапослености за квалификоване и неквалификоване раднике. У САД-у, они са 19 година испод су нивоа незапослености који је четири пута већи од оних узроста од 25 и изнад, који имају времена и труда да унапреде своје вештине обуком. Стопа запослености особа са ниским вештинама је само 49% у Европи, у поређењу са 83% за оне са високим нивоом вештине. Диференцијални јаз између ове две категорије људи је 35 поена у Белгији, Ирској, Италији, Финској и Великој Британији стопа запослености за жене са ниским вештинама у Европи је само 37%, а у Италији је ипак ниска са 27%.

„Wall Street Journal“ је известио да су 600.000 непопуњених радних места у Немачкој у 2007, од којих је 40.000 било радних места за инжењере и друге стручне људе. Друго истраживање је открило да 80% малих предузећа у Немачкој сматрају да је веома тешко да мобилише квалификовану радну снагу која им је потребна. Келн Институт за

пословна истраживања је вршио истраживања где је пројекција да ће недостатка радне снаге бити у алармантним размерама до 2050, пошто то битно компликују демографске промене које ће смањити радну снагу за још 30% .

Резултати глобалног истраживања која су спроведена у 2010. Manpower Inc, једног од највећих регрутовања у свету и агенције за запошљавање, показују проценат послодаваца приликом извештавања о потешкоћама у проналажењу људи са вештинама потребних за попуњавање слободних радних места. Послодавци извештавају да највише потешкоћа у проналажењу правих људи да попуне радна места су они у Јапану 76%, 64% Бразилу, Аргентини 53%, Сингапур 53%, а Пољска 51%.

Ова несташица вештина одражава чињеницу да је стопа друштвених промена донела на глобалном нивоу далеко виши раст који превазилази стопу развоја људских ресурса. Сви докази указују на све већу стопу друштвених промена. Дакле, уколико је напор направљен да свесно убрза стварање људског капитала, јаз ће наставити да расте.¹⁰³

4. Одрживи развој људског капитала

Одрживи развој људског капитала захтева радикалну ревизију постојећег система образовања и стручног оспособљавања. Према проценама UNESCO-а, глобални упис на универзитетима повећао се са 500.000 у 1900. на око 100 милиона у 2000. Подизања опште стопе учешћа у високом образовању на ниво који преовлађује у САД захтеваће успостављање стотине хиљада нових колеџа и универзитета и обуку милиона квалификованих инструктора. На примеру Индије, требало би да се подигне стопа учешћа на ниво тренутних америчких универзитета по коме би број студената требао да расте са 14 милиона на 81 милион, што би захтевало стварање неколико хиљада нових универзитета и око 100.000 нових факултета.

Наука и технологија могу да обезбеди моћне инструменте за побољшање одрживости, али на крају то је људски избор изражен у индивидуалним и колективним акцијама које ће одредити будућност наше расе и живота на Земљи. Кренути за профитом или уводити нове технологије често се може брзо урадити. Али променити образац људског избора захтева корените промене у перцепцији, разумевању, вредностима, ставовима и акцијама безброј појединаца и мноштво друштвених организација на локалном, националном и међународном нивоу. Дакле, питања везана за дугорочне одрживости се морају решити на фундаменталном нивоу наше колективне људске свести, која је основа културе.

Култура представља суштину људског учења дестилована из искуства колектива, стечена подсвесно, сачувана у нашој меморији садржаних у нашим најдубљим вредностима, ставовима и перспективама. Образовање је основни инструмент развоја друштва које је способна да свесно ефектуира промене у култури.

¹⁰³ Југоисточна Европа, Редовни економски извештај, „Вештине, не само дипломе, Истраживање и развој, и иновације, Јединица за смањење сиромаштва и економско управљање, Регион Европе и Централне Азије, новембар 2011

Међународна организација је предложила нови модел универзалног високог образовања са циљем промовисања еколошки свесног друштва и развила програм таквог модела. То захтева више корених промена на нивоу индивидуалног и друштвеног карактера, која се једино може извршити преко промена у основним вредностима садржаним у нашем образовном систему.

Закључак

Инвестициона клима је главни ослонац стратегије привредног развоја свих развијених земаља. Она убрзава процес технолошких иновација са могућношћу ублажавања штете по животну средину. Развој људског капитала су најкритичније детерминанте одрживог развоја.

Одрживост и њен утицај на људски капитал захтева брзу и радикалну промену свести. Концепт људског капитала је фокусиран на продуктивну и креативну способност људског бића који се могу користити за достизање вишег нивоа свести као и људског благостања и добробити. У модерном друштву, запосленост је важан извор друштвеног идентитета, прихватања и поштовања, као и извор самопоуздања и психолошког испуњења.

Одрживи развој људског капитала захтева радикалну ревизију постојећег система образовања и стручног оспособљавања. Наука и технологија могу такође да обезбеде моћне инструменте за побољшање одрживости. Кренути за профитом или уводити нове технологије се може релативно брзо урадити, али променити образац људског избора захтева корените промене у перцепцији, разумевању, вредностима, ставовима.

Литература:

- [1.] Ђукић, П., Одрживи развој – утопија или шанса за Србију, (2011). Технолошко-металуршки факултет, Београд
- [2.] ILO, (2009) „The Financial and Economic Crisis“, A Decent Work Response, Geneva
- [3.] Југоисточна Европа, Редовни економски извештај, (2011) „Вештине, не само дипломе, Истраживање и развој, и иновације, Јединица за смањење сиромаштва и економско управљање, Регион Европе и Централне Азије
- [4.] Јовановић С., Радукић С., Петровић-Ранђеловић, М., (2011), Теоријски и институционални оквир одрживог развоја, Економски факултет Ниш
- [5.] Јовановић-Гавриловић, Б., (2006), Одрживи развој – суштина концепта и могућност мерења, Одржив развој у СЦГ: институционално прилагођавање решењима и пракси у ЕУ, Економски факултет Београд

- [6.] Национална стратегија одрживог развоја, (2008), Службени гласник Републике Србије, бр 57, 3.јун 2008, стр.14-16
- [7.] Overcoming Barriers: Human Mobility and Development; (2009), Human Development Report 2009; Palgrave Macmillan: Hampshire, UK
- [8.] Republički zavod za razvoj, (2010), Republika Srbija, Izveštaj o razvoju Srbije 2009., Beograd
- [9.] Therborn,G., (2004), Between Sex and Power: Family in the World, 1900–2000; Routledge, Taylor & Francis Group: Florence, KY, USA
- [10.] World Development Report 2008:Agriculture for Development, World Bank, Washington, DC, USA, 2007
- [11.] Weak Employment Recovery with Persistent High Unemployment and Decent Work Deficits: An Update on Employment and Labour Market Trends in G20 Countries; International Labour Office: Geneva, Switzerland, 2010
- [12.] United Nations Millennium Declaration,(2000) Values nad principles, Resolution adopted by the General Assembly
- [13.] UNCTAD, World Investment Report (2011), Non-Equity Modes of International Production and Development, Chapter I: Global Trends, United Nations: New York and Geneva
- [14.] UNDP (2003), Vodič za dobro upravljanje u oblasti životne sredine, Regionalna kancelarija za Evropu i Zajednicu nezavisnih država UNDP-a, Beograd
- [15.] Šlaus, I.,Garry, J.,(2011), Human Capital and Sustainability, Sustainability No.1.,January 2011